

ВІД ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

С. МАКСИМОВ
головний редактор журналу
«Філософія права і загальна теорія права»,
доктор юридичних наук,
член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри філософії,
(Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»)

Шановні читачі!

Перший номер наукового журналу «Філософія права і загальна теорія права» за 2013 р. – другий рік його існування – продовжує практику фахового обговорення найфундаментальніших проблем права як важливішого соціально-го та духовного феномену. Географія авторів цього номера вже традиційно охоплює відомі центри філософсько-правової й теоретико-правової думки України – Дніпропетровськ, Київ, Луганськ, Львів, Одеса, Харків; Росії – Єкатеринбург, Новосибірськ, Самара, Санкт-Петербург та далекого зарубіжжя – Аліканте (Іспанія), Будапешт (Угорщина), Буенос-Айрес (Аргентина), Гельсінкі (Фінляндія), Кіль, Мюнхен (Німеччина), Лондон (Велика Британія), Нью-Йорк (США).

Актуальна тема номера «Верховенство права і права людини в сучасному світі» корелює з темою XXVI Всесвітнього конгресу з філософії права і соціальної філософії «Права людини, демократія, верховенство права і сучасні соціальні виклики у складних суспільствах», який відбувся 21–26 липня 2013 р. у Бразилії, м. Белу-Орізонті. Такий підхід, на нашу думку, має показати спільне та відмінне у висвітленні важливих філософсько- та теоретико-правових проблем українськими і зарубіжними вченими, їх концептуальне доповнення та можливості знайти ефективні відповіді на виклики сучасного стану українського суспільства як частини світового співтовариства.

Перший розділ цієї рубрики під назвою «Верховенство права: проблеми теорії та практики» відкривається перекладами двох ключових доповідей на конференції «Верховенство права як практичний концепт», яка відбулася під егідою Венеціанської Комісії 2 березня 2012 р. у Лондоні. Перша – доповідь професора Нью-Йоркського університету та Університетського коледжу Лондона Рональда Дворкіна «Верховенство права», в якій він розглядає розбіжності між двома підходами до розуміння природи верховенства права, що залежать від того, чого вимагає концепція людської гідності – чесного попередження чи зрівняльної (егалітарної) чесності, а також обґрунтовує парадоксальне, на перший погляд, положення про те, що розумінню природи права має передувати розкриття поняття верховенства права, а не навпаки. Друга – професора Університету Гельсінкі, віце-президента Венеціанської Комісії Каарло Туорі

«Спільне у сутності верховенства права і правової держави», в якій розглядаються деякі доктринальні аспекти цих теорій та наголошується на взаємопов'язаності трьох ціннісних стовпів Ради Європи — верховенства права, прав людини та демократії. На жаль, згадана доповідь була однією з останніх праць видатного філософа права сучасності Р. Дворкіна, який пішов із життя 14 лютого цього року. Його пам'яті присвячені ще два матеріали: стаття «Пам'яті Рональда Дворкіна», підготовлена вітчизняними дослідниками його творчості В. Титовим і Г. Коваленко, та спеціально написана для нашого журналу стаття «Єдність і смисл в теорії права Рональда Дворкіна» професора Університетського коледжу Лондону Стефена Геста, автора книги «Рональд Дворкін», яка з 1992 по 2013 р. витримала три видання.

Далі у статті С. Погребняка звертається увага на суттєві проблеми, пов'язані з утвердженням в Україні верховенства права, з'ясовуються причини цих проблем та визначаються перспективи їх вирішення. Стаття В. Смородинського є дослідженням місця держави у координатах верховенства права, в якій вибір між верховенством права і верховенством державної сваволі визначається автором як найважливіший цивілізаційний вибір публічної влади і правничої спільноти. Дилема вибору історичних моделей утвердження верховенства права як вирощування (позначається метафорою «садівника») та механічного нав'язування (позначається метафорою «циркового дресирувальника») розкривається в статті угорського філософа права Чаби Варгі. Насамкінець, визначальна роль системи здійснення правосуддя в утвердженні принципу верховенства права у правовій системі держави обґрунтовується у статті О. Уварової.

Розділ «Права людини: філософські та загальнотеоретичні проблеми» починається статтею німецького філософа права Роберта Алексі, присвяченою аналізу природи прав людини з позиції теорії дискурсу Ю. Габермаса. Розвиваючи цю теорію, автор спочатку здійснює обґрунтування правил дискурсу, а потім на цій підставі — обґрунтування прав людини, що включає в себе аргументи автономії, консенсусу і демократії. Ця стаття має дуже високий індекс цитування в західній правовій літературі та може вважатися класичною щодо питань філософського обґрунтування прав людини. До речі, аналізу різних аспектів теорії права Р. Алексі на останньому Всесвітньому конгресі філософії права в Бразилії була присвячена робота двох секцій.

Саме критично переосмислюючи запропоновану Р. Алексі ідею зважування конкуруючих правових принципів, аргентинський філософ права Рікардо Гібурґ намагається прояснити поняття прав через процес інтерпретації. За допомогою логічного аналізу він розташовує права за шістьма рівнями юридичної сили залежно від конфігурації кореспондуючих обов'язків.

Різні аспекти універсальності прав людини у співвідношенні з культурною різноманітністю в умовах глобалізації, з одного боку, та прав спільнот — з другого, розглядаються у статтях С. Максимова та С. Моїсеєва. Більш практичний аспект застосування протоколів № 15 та № 16 до Європейської конвенції з прав людини в рішеннях Страсбурзького суду аналізується у статті Д. Гудими.

Традиційна для журналу рубрика «Сучасне праворозуміння» у цьому номері наведена у не зовсім звичній формі передмови до збірки текстів представни-

ків некласичного праворозуміння в Україні та Росії, написаної П. Рабіновичем. У ній відомий теоретик і філософ права з позицій потребового підходу до розуміння права, що ним розробляється, звертає увагу на переваги й недоліки зазначених концепцій, певною мірою створюючи підстави для нового витку дискусій із питань сучасного праворозуміння.

Не можна не звернути уваги на той факт, що в минулому номері журналу саме П. Рабіновичу належала ініціатива запрошення до дискусії з питання про можливість універсальної теорії права як спільної концептуальної основи для національного та міжнародного права. На таке запрошення прийшли вже перші відгуки. Зі статей, які прямо (О. Мережко, І. Честнов) або опосередковано (О. Спектор, І. Яковюк) стосуються зазначеної теми, складається рубрика «Питання загальної теорії права».

Питання методології юридичної науки в цілому в аспекті аналізу універсалістських та контекстуалістських перспектив розглянуті в статті Н. Сатохіної. Філософські та методологічні проблеми галузевих юридичних наук досліджено у працях іспанського теоретика і філософа права Х. Руїз Манеро (балансування конституційних принципів) та молоді російської дослідниці А. Карташевої (філософський смисл класичної та некласичної концепцій авторського права). Особливої уваги заслуговує стаття Є. Бурлая «Конфлікт і суд», в якій він продовжує розпочату ще в першому номері журналу тему співвідношення права та конфлікту.

Рубрика «Право і культура» представлена статтями про можливість застосування концепту «другий осьовий час» до сучасного світу (О. Литвинов) та про релігійну традицію в праві (Д. Вовк), рубрика «Юридична логіка, аргументація, мова» — статтею Д. Бочарова про застосування теорії знаків Ч. Пірса до аналізу правової аргументації. Варто звернути увагу й на статті, присвячені аналізу позитивістської концепції Г. Харта (С. Касаткін) та сучасних західних психологічних теорій права (О. Мережко).

Рубрика «Визначні постаті» цього разу присвячена трьом видатним західним філософам права: Артуру Кауфману (Німеччина), 90-річчя якого відзначалося у травні цього року (стаття О. Стовиби, присвячена аналізу творчості одного з перших представників правової герменевтики, та переклад статті самого А. Кауфмана, в якій він розкриває засади правової теорії, заснованої на понятті персони); Гансу Кельзену (Австрія, США) — до 40-річчя від дня смерті (М. Антонов) та Рональду Дворкіну (США), який пішов із життя цього року (С. Гест).

У рубриці «In Memoriam», крім згаданої статті пам'яті Рональда Дворкіна, представлені також статті пам'яті видатного російського теоретика і філософа права Сергія Сергійовича Алексеєва, написані П. Рабіновичем та П. Євграфовим (аспірантом С. С. Алексеєва в далеких 1970-х рр.).

Подається також огляд міжнародних, всеукраїнських і зарубіжних конференцій із проблем філософії права і загальної теорії права, які відбулися за останні півроку, включаючи й коротку інформацію про Всесвітній конгрес з філософії права і соціальної філософії, розгорнуту статтю про який планується опублікувати в наступному номері журналу «Філософія права і загальна теорія права». Друкуються й рецензії на нові монографії за профілем часопису.

Ураховуючи невичерпну актуальність та фундаментальність теми прав людини, демократії та верховенства права в сучасному світі в її філософсько-правовому та теоретико-правовому осмисленні, редколегія журналу пропонує в наступному номері продовжити її обговорення. У межах цієї теми планується опублікувати як переклади найцікавіших доповідей, презентованих на XXVI Конгресі Міжнародної асоціації філософії права та соціальної філософії (IVR), так і статті українських та зарубіжних авторів з багатогранним аналізом зазначених проблем та певними відповідями на виклики сучасності.